



Article Info/Makale Bilgisi

✓Received/Geliş: 02.06.2024 ✓Accepted/Kabul: 23.07.2024

DOI: 10.30794/pausbed.1494525

Research Article/Araştırma Makalesi

İnal, R. (2024). "Sosyolojide Spor, Sporda Sosyoloji: Türkiye'de Spor Sosyolojisi Araştırmaları için Bir Değerlendirme", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı 64, ss. 353-368.

SOSYOLOJİDE SPOR, SPORDA SOSYOLOJİ: TÜRKİYE'DE SPOR SOSYOLOJİSİ ARAŞTIRMALARI İÇİN BİR DEĞERLENDİRME

Rahşan İNAL*

Öz

Spor sosyolojisi Avrupa, Amerika ve Kanada'daki akademisyenlerin öncü çalışmaları ve inşa ettikleri kurumsal yapılarla gelişen bir alt disiplindir. 1980'li yıllardan günümüze spor sosyolojisinin uluslararası akademik dergilerindeki makaleler öz incelemeye tabii tutularak sistematik olarak değerlendirilmektedir. Bu makalenin amacı da Türkiye'de sosyoloji ve spor bilimlerinde, spor sosyolojisi alanındaki lisansüstü tezler ile iki akademik dergide yayınlanan spor sosyolojisi araştırma makalelerinde ortaya çıkan baskın temaları, araştırma yöntemlerini, kuramsal yaklaşımları temel içerik analizine tabii tutarak Türkiye'de spor sosyolojisini değerlendirmektir. Bu hedefle, sosyoloji ve spor bilimlerinde, spor sosyolojisi alanındaki, 69 lisansüstü tez ve iki dergideki 607 makale kelime bulutu ile desteklenerek temel içerik analizine tabii tutuldu. Araştırmanın sonuçlarına göre, spor bilimlerindeki çalışmalarda spor sosyolojisi, sosyoloji ana disiplininin daha fazla yer almakta ve tema zenginliği bulunmaktadır. Buna rağmen sosyoloji kuramları ve araştırma yöntem tekniklerinde çeşitlilikten uzaktır. Sosyoloji ana disiplininde ise spor sosyolojisi daha az ilgi görüyorken, spor sosyolojisi odaklı lisansüstü tezlerde sosyoloji kuramları ve metodolojik çeşitliliğe sahiptir.

Anahtar kelimeler: *Sporun sosyolojisi, Spor sosyolojisi, Türkiye, Kelime bulutu.*

SPORT IN SOCIOLOGY, SOCIOLOGY IN SPORT: AN EVALUATION FOR THE SOCIOLOGY OF SPORT RESEARCH IN TÜRKİYE

Abstract

Sociology of sport is a sub-discipline that has developed with the pioneering work of academics in Europe, America and Canada and the institutional structures they have constructed. Since the 1980s, articles in international academic sociology of sport journals have been systematically self-analysed and evaluated. The aim of this article is to evaluate the sociology of sport in Türkiye by analysing the dominant themes, research methods and theoretical approaches emerging in postgraduate theses in the field of sociology of sport and by subjecting sociology of sport research articles published in two academic journals to basic content analysis. For this purpose, 69 postgraduate theses written in sociology and sport sciences, 'in the field of sociology of sport' and 607 articles in two journals were subjected to basic content analysis and supported by word cloud. According to the results of the research, sociology of sport studies is more common in sport sciences than the main discipline of sociology and there is a richness of theme. However, sociological theories and research method techniques are far from diverse. While the sociology of sport receives less attention within the main discipline of sociology, postgraduate theses focusing on the sociology of sport are rich in sociological theories.

Keywords: *Sociology of sport, Sport sociology, Türkiye, Word cloud.*

*Dr. Öğr. Üyesi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, ERZİNCAN.
e-posta: rahsan.inal@erzincan.edu.tr, (<https://orcid.org/0000-0003-4461-0989>)

1. GİRİŞ

Spor sosyolojisi araştırmalarıyla tanınan Ben Carrington (2015), Uluslararası Spor Sosyolojisi İncelemeleri Dergisi'nin (International Review for the Sociology of Sport, IRSS) 50. Yıldönümü için hazırlanan özel sayısında kışkırtıcı bir soru sordu: "Spor sosyolojisi var mı?". Makalesinin yayınlandığı yıl, Avrupa ülkeleri ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki (ABD) akademisyenlerin öncülüğünde bir dizi kurumsal yapı inşa edilmiş, akademik araştırmalar gerçekleştirilmiş ve yayınlanmıştı. Spor sosyolojisi de 1960'lardaki başlangıç noktasında değildi ancak Carrington'ın (2015) amacı farklıydı. O, spor sosyolojisi alanında üreten araştırmacıların o güne kadar, beden eğitimi, boş zaman, insan hareketi ve popüler kültür çalışmalarından farklı bir alan yarattıklarını kabul ediyor ancak bir yandan da ana akım sosyolojide, spor sosyolojisi araştırmalarının hala yeterince yer al(a)mamasını eleştirel bir perspektifle tartışıyordu. Eleştirel yaklaşımı şaşırtıcı değildi. Zira Birleşik Krallık merkezinde Avrupa, Kuzey Amerika'da (özellikle ABD ve Kanada) Eric Dunning (1967) ile başlayan spor sosyolojisi literatürünün sistematik bir parçası haline gelen "durum değerlendirmesi", akademik bir geleneğe dönüşmüş durumdaydı. Çünkü spor, kültür, toplum ve ekonomi arasındaki ilişkiye dayanan spor sosyolojisi nispeten genç bir akademik alt disiplindir ve herhangi bir disiplinin gelişme durumunu değerlendirmeye çalışırken düzenli ve eleştirel bir öz inceleme yapılmalıdır (Dart, 2014: 646). Çünkü hiçbir alan/disiplin, hiçbir meslek durağan değildir (Malcolm, 2014). Bu nedenle spor sosyolojisinin önde gelen akademik dergilerinde, belirli periyodlarla hem disiplinin tarihsel süreci hem de bu dergilerde yayınlanan makalelerin içerik analizleri ile sistematik literatür taramaları yapılmaktadır. Spor sosyolojisi araştırmalarındaki güncel durum eleştirel bir perspektifle değerlendirilmekte, bu kapsamda hem editörler hem de araştırmacılar için geliştirici öneriler sunulmaktadır (Carrington, 2013; Coakley, 1987; Dart, 2013, 2014, 2019; Heinemann ve Preuss, 1990; Malcolm, 2014; Newman, 2019; Purdy, 1980; Seippel, 2018). Sadece dergilerdeki makaleler değil, editörlerin dergilere ve spor sosyolojisine katkıları da bu analizlere dahil edilmektedir ve yayınlardan da anlaşılabilceği gibi editörler de bu çalışmalarını talep etmektedirler. Örneğin Dart (2013), makalesinde dergileri ve dergi editörlerini değerlendirmiş, editörler de kendi çalışmalarını, dergilerini ve genel olarak spor sosyolojisindeki gelişmeleri belirli periyodlarla ele almışlardır (Cooky, 2023; Malcolm, 2018).¹ Ancak araştırmacıların da altını çizerek gösterdiği gibi dünyanın tüm ülkelerinde spor sosyolojisi hem kurumsal hem de alan bilgisi açısından eşit düzeyde gelişmedi (Malcolm, 2014; Young, 2016).

Türkiye'de de 2000'li yıllardan sonra yayınlanan kitaplar ve üniversitelerde hazırlanan lisansüstü tezlerdeki niceliksel artışla birlikte sporun, sosyal bilimler ve sosyal teoriyle olan "mesafesinin" azalmaya başladığı, zaman zaman spor sosyolojisinin de gündeme geldiği görülebilir. Buna rağmen literatürdeki çalışmalar, çok az sayıda sistematik değerlendirmelerin konusudur (Açıkgöz vd., 2018; Elmas vd., 2018, 2019).² Henüz "sporun sosyolojisi" özellikle de sadece "sosyolojide spor" sistematik bir taramayla değerlendirmeye tabii tutulmamıştır. İngilizce literatürdeki temel eleştiri, sosyolojide sporun göz ardı edilme eğiliminin Türkiye'de karşılığının olup olmadığı netlik kazanmamıştır. Kısacası henüz Türkiye'de spor sosyolojisi alt disipliniyle ilgili bir "durum tespiti" yapı(a) madı. Dünyanın pek çok ülkesinde literatürde örnekleri görüldüğü gibi, bir alt/disiplinin gelişimi, dünü, bugünü ve geleceğine dair yapılacak değerlendirmeleri kapsar (Young, 2016). Okuduğunuz araştırma Türkiye'de spor sosyolojisinde yapılan araştırmaların güncel durumunu, çalışılan baskın temalar ve spor branşları, kuramsal çerçeve, araştırma yöntem-teknikleriyle analiz ederek Türkçe literatürdeki bu boşluğu doldurmayı hedeflemektedir. Bu hedefle, Türkiye ulusal tez merkezi çevrimiçi arşivinde sosyoloji ve spor bilimleri ana bilim dallarında yazılmış 69 lisansüstü tez ile 2000-2023 yılları arasındaki yayınlarıyla iki akademik dergi; Sosyoloji Araştırmaları Dergisi 234 makale ve Spor Bilimleri Dergisi 373 makaleyle incelenerek temel içerik analiziyle değerlendirildi.

Giriş bölümünün ardından makalenin içeriği şöyle biçimlendirildi: Karşılaştırma yapmak amacıyla öncelikli olarak Avrupa, ABD ve Kanada merkezli spor sosyolojisi literatürü ve kurumsal gelişme süreci değerlendirildi. Ardından Türkiye'de spor sosyolojisi alanında yapılan çalışmalar genel hatlarıyla aktarıldı. Araştırma metodolojisinin

1 2015 yılında IRSS'nin 50.yıldönümündeki 50 yazarlık özel sayısı spor sosyolojisi için önemli bir bilgi deposudur. Editörler, her yazarı, "spor sosyolojisinin değerlendirilmesi" ortak temel başlığına sahip, 2000 kelimelik bir makaleyle katkıda bulunmaya davet ettiler. Yazarlar, bir araştırma alanı olarak spor sosyolojisinin gidişatı, spor sosyolojisinin önündeki zorluklar ve spor sosyolojisinin gelecekteki yönelimleri hakkında değerlendirme yaptılar (Pike vd., 2015). Sociology of Sport Journal'da (Sporun Sosyolojisi Dergisi, SSJ) ise, derginin yayın hayatına başlamasının 40. yılında en çok referans gösterilen 40 makale (1980'ler, 1990'lar, 2000'ler ve 2010'lar) açık erişim olarak yayımlandı. Derginin son baş editörü Chery Cooky (2023) spor sosyolojisi alanında öncü araştırmacıların isimlerinin katkılarına ele alırken, Jay Coakley'de (2021) çalışmasında spor sosyolojisinin son kırk yılını değerlendirdi.

2 Elmas vd. (2018), "sporda sosyal alanlar" olarak yaptıkları araştırmada 2000- 2015 yılları arasında hazırlanmış lisansüstü tezlerde oranları şöyle tespit edildi: Spor psikolojisi % 38; spor yönetimi % 23,5; spor sosyolojisi % 16, rekreasyon % 8,3 ve spor pazarlaması %7,2.

ardından bulgular bölümünün ardından son bölüm, bulguların literatürle karşılaştırıldığı, tartışma, sonuç ve öneriler bölümüdür.

2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE³

Sosyoloji için spor, sadece belirli kültür fizik hareketleriyle bedensel ve zihinsel eylemlilik değil, çok yönlü kültürel, toplumsal, politik ve ekonomik bir fenomen olarak kavranır. Giulianiotti'ye göre (2018: 3–7), sosyoloji, sporun detaylı ve derinlikli bir şekilde incelenmesinde sosyal bilimler içinde ideal konuma sahip bir disiplindir. Sosyoloji içinde tıpkı çalışma sosyolojisi, eğitim sosyolojisi, siyaset sosyolojisi gibi bir alt disiplin olarak değerlendirilen, spor sosyolojisi, ise sosyolojinin kendisi gibi çeşitli, karmaşık ve tartışmalı bir akademik araştırma alanıdır. “Spor sosyologları”, diğer ana disiplinlerle özellikle antropologlar, ekonomistler, tarihçiler, beşeri coğrafyacılar, filozoflar ve siyaset bilimcilerle iletişim halinde olmuştur. Ek olarak, spor sosyolojisi alt disiplini, disiplinler arası çalışma alanlarına, özellikle de boş zaman çalışmaları, kültürel çalışmalar, etnik ve ırksal çalışmalar, toplumsal cinsiyet çalışmaları, küresel çalışmalar ve medya çalışmalarıyla da buluşabilir. Bairner'ın (2012) savunduğu gibi spor sosyolojisi, diğer disiplinler ve alt disiplinlerle iş birliği ve onların da katkılarıyla teorik ve metodolojik olarak daha yaratıcı olabilecektir.

Spor sosyolojisi, spor ve fiziksel kültürün sistematik, ampirik olarak temellendirilmiş ve teorik/kavramsal olarak yönlendirilmiş analizini ifade eder. Spor, sosyolojik teoriyi ve bu teorinin temelini oluşturan kavramları geliştirmek ve hatta test etmek için bir araç olarak incelenir. Bir spor sosyoloğu, hem güncel hem de uzun vadede genel sosyal süreçlerin nasıl ortaya çıktığını, karmaşık kurumların nasıl işlediğini ve değiştiğini, toplumdaki güç, kültür ve ideolojinin işleyişini, kişisel/grup kimliklerinin oluşumu, paylaşılan anlam yapıları, vücut bulma deneyimi, kişisel rollerin, statülerin ve duyguların ortaya çıkışı gibi insanlık durumuna ilişkin temel konuları daha fazla aydınlatmak için ağırlıklı olarak spora odaklanır (Atkinson, 2018: 8–17). Sporun sosyolojik analizleri; sporu izleyenleri ve taraftarları, sporu yapanları; amatör ya da profesyonel sporcuları, sporu yönetenleri ve ayrıca bir boş zaman etkinliği olarak amatör sporları, amatör/profesyonel spor kulüplerini de kapsamakla birlikte araştırma çeperi de ana disiplin sosyolojiden kaynaklı olarak geniştir. Kimlik, sınıf, ırk, toplumsal cinsiyet, göç, küreselleşme başta olmak üzere sosyolojideki temel çalışma alanlarının hepsi sporla ilişkili olarak sporun sosyolojisinde ele alınabilir. Örneğin son yıllarda mega spor organizasyonları çok daha fazla sayıda sosyal bilimcinin ilgisini çekmektedir. Çünkü, mega spor etkinliklerinin detaylı analizleri, dünya sporunda yönetimle ilgili merkez-çevre ilişkilerini, ulus devletler, uluslarüstü spor derneklerini/kurumlarını/federasyonlarını ve spor şirketleri arasındaki güç ilişkilerini, medya-spor-iş dünyası bağlantılarını ve “şehre sirk geldiğinde” ortaya çıkan çatlakları kapatmak için gereken ideolojilerin kültürel üretimi gibi birbiriyle örtüşen ve kesişen birçok konunun ele alınmasına olanak sağlamaktadır (Horne ve Manzenreiter, 2006). Pike vd.(2015), spor sosyolojisi alanındaki araştırmaların, politika geliştirmede çeşitli roller oynayarak önemli bir sosyal etkiye sahip olduğunu, spor sosyolojisi alanındaki akademisyenlerin çalışmaları sayesinde, kamuoyu ve medyanın dikkatinin bugün toplumda sporun karşı karşıya olduğu sayısız acil soruna yöneldiğini ifade etmektedirler.

İngilizce literatürde sıklıkla kullanılan “spor sosyoloğu” unvanının, Türkiye’de spor alanında çalışan akademisyenler tarafından genel kabul gördüğüne dair kanıt bulunmamasıyla birlikte, Avrupa ve Kuzey Amerika’da ilk dönem araştırmacılarıyla başlamış, yaygın kullanılan bir akademik kimlik olması da dikkat çekicidir (Coakley, 1987).⁴ Bu unvanın bir bakıma spor sosyolojisinin alt disiplin olarak var olma çabası ile açıklanabilir; zira “kendini var etme olarak kimlik, aynı zamanda farklılık olarak kimliktir” (Ingham ve Donnelly, 1997: 395). Bu bakımdan da

3 “Spor sosyolojisi” açıkça görülebileceği gibi İngilizce dilinde oluştu ve gelişti (Malcolm, 2018). Atkinson (2018), Avrupalı ve Kanadalı araştırmacıların ‘sociology of sport’ kullanma eğilimindeyken, Amerikalı araştırmacıların ‘sport sociology’ daha özgürce kullandıklarını tespit etmiş ancak bu noktada Bairner’ın (2012) işaret ettiği gibi mesele akademik dildeki ince farklılıktan ziyade incelikli bir araştırma gündeminin farklılığı olmuştur. Okuduğunuz bu makalenin tamamında “spor sosyolojisi” ile ifade edilen aslında “sporun sosyolojisi”dir. Atkinson (2018) göre ise ikisi arasındaki en temel fark “araştırma sorusu” dur. Spor sosyoloğu (sport sociologist), temel soruları tercih etme ve verileri bir şekilde önceden belirlenmiş teorik odaklardan okuma eğilimindeyken, sporun sosyoloğu (sociologist of sport) soruları temel sosyolojik sorunlardan formüle eder ve araştırma eylemi yoluyla yeni teoriyi test eder / diyalog kurar / üretir.

4 Sosyologlar, genellikle kendilerini çalıştıkları alt disiplinle; örneğin “ekonomi sosyolojisi” alanında yoğunlaşan bir sosyolog kendisini “ekonomi sosyoloğu” unvanıyla tanımlama eğiliminde değildir. “Spor sosyoloğu” unvanı ise, Spor Bilimleri’nde yaygın kabul gören “spor psikoloğu” unvanı ile taşıdığı benzerlikle dikkat çekicidir. Spor Bilimleri alanında spor ekonomisti, spor tarihçisi ya da spor gazetecisi gibi unvanlar da kullanılmakta ve “uzmanlık” odaklı bu unvanların kullanımı yönünde bir eğilimin varlığından da söz etmek mümkündür.

Batı'da ya da İngilizce literatürde spor sosyolojisinin kendisini nasıl var ettiği, kurumsal yapıları ve öncü çalışmaları ile bilinmelidir. Bu tarih bir sonraki bölümde ele alınmaktadır. ⁵

2.1. SPOR SOSYOLOJİSİNDE KURUMSAL GELİŞMELER: BİRLEŞİK KRALLIK MERKEZLİ AVRUPA ÜLKELERİ, ABD VE KANADA⁶

Spor sosyolojisinin akademik bir araştırma alanı olarak geçmişi çok gerilere gitmemekle birlikte kısa zamanda ilerlemesini sağlayan araştırmacıların yoğun ilgisiyle hızla gelişmiştir. Giulianotti (2018), sporun ilk önemli sosyolojik tartışmasının Alman yazar ve kültür eleştirmeni Heinz Risse tarafından 1921 yılında yayınlanan *Soziologie des Sports* adlı kitabında yapıldığına işaret ederken, Malcolm (2014) araştırmasında ABD'de 1910'dan sonra "Yeni Beden Eğitimi" nin temelinde sosyoloji olduğunu belirtiyor. Spor sosyolojisinin 1960'lardaki ilk döneminin en önemli isimleri ise Eric Dunning ile birlikte Norbert Elias'tır (Mennell, 2006) ⁷. Waddington ve Malcolm (2006) ise, Dunning'in, çalışmalarıyla spor sosyolojisinin "kurucu babası" olduğu konusunda güçlü kanıtlar sunmaktadırlar. Onlara göre, Dunning, spor alanındaki çalışmalarına başladığı 1959'da henüz spor sosyolojisi bir alt disiplin olarak mevcut değildi. Ayrıca spor sosyolojisiyle ilgilenen akademik gruplar, alanda uzmanlaşmış dergiler de yoktu. Hatta yazarlara göre o dönem bazı sosyologlar arasında sporun sosyolojik bir araştırma alanı olarak "hor görülmesi" de söz konusuydu.

Aslında spor sosyolojisi disiplinin başlangıcı için belirlenecek "ilk adımdan" ziyade Giulianotti (2018), tarafından da vurgulandığı gibi planlı ve sistematik çalışmaların yayınlandığı 1960'lar sonrasına bakmak gerekli. Bu dönem, özellikle ABD'de spor sosyolojisine yönelik ilgi, 1960'ların sonu ve 1970'lerin başındaki toplumsal ve politik alanda yaşanan hareketlilik döneminde belirginleşmiştir (Coakley, 1987). Bu hareketlilik tesadüf değildir, zira o dönemlerde siyah atletlerin ırklar arası eşitsizliklere karşı muhalif eylemleri toplumsal dikkat ve ilgiyi çekiyordu (Cooper vd., 2019; Edwards, 1969; Wiggins, 2014). Buna rağmen spor "ana akım sosyoloji" den hala beklenen ilgiyi görmüyordu. Sivil haklar aktivisti ve spor sosyoloğu Harry Edwards bu dönemde "Sporun Sosyolojisi" başlıklı ilk tezi yazan isim olarak, tez komitesini tez konusu için "ikna" ettiğini, kendisinin üniversitedeki spor sosyolojisi derslerine yönelik "bu spor, sosyoloji değil" biçiminde yorumlayarak eleştiren akademisyenleri yıllar sonra bir konuşmasında şöyle aktardı:

1967'den bu yana çok uzun bir yol kat ettik... Tezim, sosyal bir kurum olarak sporun sosyolojik analizine odaklanan ilk çalışmaydı. O zamana kadar spor, beden eğitimine indirgenmişti. Sosyologlar bunun bir kariyer odağı ya da analiz alanı olarak kendi standartlarına uygun olduğunu düşünmüyorlardı. En büyük zorluklardan biri, Cornell Üniversitesi'ndeki akademisyenleri bile sporun incelenmeye değer olduğuna ikna etmektir. Yüz beş yıllık sosyoloji geleneğine rağmen, büyük bir kurum ve giderek daha da önemli hale gelen bir kurum (spor), çoğunlukla akademik kibir nedeniyle göz ardı edilmiş ve atlanmıştır (Dr. Harry Edwards *Sociology of Sport Origins*, 2009).

"Görünmezliğine" rağmen spor sosyolojisi 1970'lerin başında hem sosyoloji hem beden eğitimi bölümlerinde müfredata girmişti (Coakley, 1987). Yine de Edwards'ın sözünü ettiği eksiklik çok uzun zaman sürmüş olmalı ki, 1980'lerin sonunda spor sosyolojisine katkıları olan bir diğer kuramcı Bourdieu (1988: 153) "spor sosyolojisinin sosyologlar tarafından göz ardı edilirken sporcular tarafından küçümsendiğini" yazdı. ⁸

Bireysel olarak gerçekleştirilen spor sosyolojisi araştırmaları kıymetlidir ancak kurumsal yapılar sistematik bir çalışma disiplini ve sürekliliği de beraberinde getirir. Bu kapsamda sekiz spor sosyoloğu, 1964 yılında İsviçre'nin Cenevre kentinde bir araya geldi, 1965 yılında Uluslararası Spor Sosyolojisi Komitesi (ICSS) kuruldu, 1966 yılından itibaren "International Review of Sport Sociology" adlı bir dergi yayınlanmaya başladı. 1993 yılında derneğin ve derginin isimleri Uluslararası Spor Sosyolojisi Derneği/ International Sociology of Sport Association (ISSA) ve "International Review for the Sociology of Sport (IRSS)" olarak değiştirildi (Pike vd., 2015). Mart 1977'de "Journal

⁵ Coakley (1987), spor sosyolojisinin tarihini tekrarlarla düşmeden yazmanın zorluğuna dikkat çekerken yıl 1987'yi. Malcolm (2014), ise spor sosyolojisinin tarihini yazan spor sosyologlarının çoğunlukla "kendi kendini tanımlayan" bir tarih yazdıklarına dair incelikli bir eleştiri yaparak, anlatımlar arasındaki bazı tutarsızlıklarla, farklı insanların spor sosyolojisinin "tarihini" farklı biçim ve içeriklerde yorumladığını ifade etmektedir.

⁶ Kuzey Amerika yerine zaman zaman Kanada ve ABD olarak ayrı ayrı yazılması tercih edilmiştir.

⁷ Bu dönem Dunning ve Elias'ında çalıştığı İngiltere Leicester Üniversitesi spor sosyolojisi çalışmalarında merkez olurken, günümüzde onların da öğrencileri olan akademisyenlerle Loughborough Üniversitesi spor sosyolojisinde öne çıkmaktadır.

⁸ Pierre Bourdieu ve spor sosyolojisine katkıları hakkında ayrıntılı bir Türkçe çalışması için bkz. Yüksel (2019).

of Sport and Social Issues” ilk sayısının yayınlanması, ardından 1978’de Kuzey Amerika Spor Sosyolojisi Derneği’nin (NASSS) kurulması, 1984’te “Sociology of Sport Journal” yayınlanması, 2001’de kurulan Avrupa Spor Sosyolojisi Derneği/ The European Association for Sociology of Sport (EASS) ve 2004’te “European Journal for Sport and Society” (EJSS) dergisinin yayın hayatına başlaması diğer önemli kurumsal gelişmeler olmuştur (Wenner, 2023). Günümüzde bu dergilerin dışında da nitelikli ana akım sosyoloji dergilerinde ve diğer pek çok dergide (Sport in Society, Soccer&Society gibi) spor sosyolojisi araştırmaları yayınlanıyor. Ayrıca Avrupa ve Dünya Spor Sosyolojisi Dernekleri de düzenli aralıklarla kongreler yapmakta ve genç araştırmacıları da katılıma teşvik etmektedirler (EASS, 2024; ISSA, 2024). Avrupa Sosyoloji Derneği’nin (ESA) bünyesindeki araştırma gruplarından biri ise Toplum ve Spor’dur (ESA, 2024). Spor sosyolojisinin, 1950’lerden günümüze etkileyici bir biçimde geliştiği ABD, Birleşik Krallık ve Kanada başta olmak üzere, Latin Amerika’dan Güney Kore’ye kadar birçok ülkede bu alanda güçlü akademisyenlerin var olduğu ve etkileyici araştırmaların yapıldığı kabul edilmektedir (Young, 2016).

1990’lı yılların ortalarından sonra Türkiye’de de sporun, futbol branşı öncülüğünde sosyal bilimler için ilgi çekici hale geldiği gözlenmektedir. Bir sonraki bölümde Türkiye’deki spor sosyolojisi çalışmalarındaki sürecin nitelikli ilk çalışmalarına yer verilmektedir.

2.2. TÜRKİYE’DE SPOR SOSYOLOJİSİ Mİ SPORDA SOSYAL BİLİMLER Mİ?

Türkiye’de sporun sosyolojide değil ama sosyal bilimlerdeki erken dönem nitelikli akademik katkılarından biri 1980’de Kurthan Fişek (1980) tarafından yazılmış olan devlet politikası ve toplumsal yapıyla ilişkisi bağlamında “Spor Yönetimi” başlıklı çalışmasıdır. Bağımsız araştırmacılar tarafından üretilen ilk çalışmalardan bir diğeri Veysel Atayman ve Metin Kurt tarafından yapılmıştır. Atayman, 1972’de “Spor ve Sınıflı Toplum” başlığında yazılar yayınladıklarını, bu çerçevede de sporda kuramsal tartışmalar yapmayı denediklerini eleştirel bir perspektifle yazmıştır (Atayman, 1997). Aynı kitapta yazarların spor ve oyuna yönelik kuramsal bir tartışma zemini yaratma çabası içinde olmaları ve Birleşik Krallık’ta spor sosyolojisinin öncülerinden Eric Dunning gibi isimlerine referans vermeleri de ilgi çekicidir (Kurt vd., 1997). Birikim Dergisi’nde de futbol merkezli yazılar yazılmaya ve entelektüel tartışmalar da yapılmaya başlamıştı (Bora, 1993; Erdoğan, 1993). 1990’ların spor ve sosyal bilimler literatürüne sistematik katkısı ise İletişim Yayınları öncülüğünde başlatılan “futbol dizisi” ile olmuş, ilk derleme kitap “Futbol ve Kültürü” nde (Bora vd., 1993) Türkiye’den ve uluslararası akademik topluluktan da yazarlar yer almıştı. Yine 1990’larda futbol taraftar kimliğini, sosyoloji formasyonundan da uzak kal(a)madan yorumlayan Can Kozanoğlu (1996) kitabı da ilk dönem çalışmalar içerisinde değerlendirilmelidir. 2000’li yıllardan sonra sporun tarih, sinema, sosyoloji, politika ve antropoloji disiplinlerinde ele alındığı yayınların sayısı artmış ancak spor sosyolojisi odaklı nitelikli yayın sayısı açıkça yetersiz kalmıştır (Dever ve Sözen, 2021; Hacisoftaoğlu vd., 2015; Talimciler, 2010; Tükenmez, 2009). Bu yıllarda öne çıkan popüler yayınlardan biri de edebiyatın önemli isimlerinden Galeano, (1998) tarafından yazılan kitabın Türkçe’ye tercüme edilmesidir. 1990’lardan günümüze kadar ise sadece üç akademik dergi tarafından sosyal bilimlerin tüm alanlarında sporu/futbolu değerlendiren “özel sayı” yayınlanmıştır. Toplum ve Bilim dergisinde iki özel sayı spor (Akin vd., 2005; Bora ve Orhon, 2022) diğer iki dergi ise futbol odaklıdır (Erdoğan, 2008; Öztürk, 2010). Kısaca ve ilk çalışmalarla yer verilen Türkçe literatürün ardından bir sonraki bölümde araştırma tasarımı ve metodolojisine yer verilmiştir.

3. ARAŞTIRMA TASARIMI VE METODOLOJİ⁹

Araştırmanın tasarımı ve metodolojisi, araştırmanın hedefi doğrultusunda belirlendi. Makalenin hedefi spor sosyolojisinin Türkiye’de sosyoloji ve spor bilimleri ana bilim dallarındaki lisansüstü tezler ve analize dahil edilen iki dergideki makalelerle baskın araştırma temaları/konuları, kuramsal çerçeve, araştırma yöntem-tekniklerinde eğilimleri belirlemek ve literatürle karşılaştırarak Türkiye’de spor sosyolojisinin değerlendirmektir. Araştırma, seçilen lisansüstü tezler ve dergi makaleleri ile sınırlıdır. Araştırmanın temel soruları şöyledir: Türkiye’de yazılan lisansüstü tezlerde spor sosyolojisi alt disiplini ile bu iki ana bilim dalında uzun yıllar yayın yapan iki akademik dergide yer alan makalelerin baskın temaları nelerdir? Araştırmalarda hangi kuramcılar ya da kuramlardan yararlanılmaktadır? Araştırmalarda hangi yöntem/teknik öne çıkmaktadır? Bu araştırma sorularının cevaplarını bulmak için içerik analizi tekniği kullanılmıştır. İçerik analizi, ele alınan konu hakkında genel eğilimleri ortaya çıkarmada etkilidir. Bunun yanı sıra daha sonra yapılacak olan bilimsel çalışmalar için de yol göstericidir (Metin

⁹ 2023 yılında dergilerdeki birinci adım verilerin düzenlenmesinde araştırmaya yardımcı olan öğrencilerim Şeymanur Kolbükten ve Esmenur Güngör’e çok teşekkür ediyorum.

ve Ünal, 2022). Gazeteler, reklamlar, diziler, filmler, görseller, sosyal medya, politikacıların konuşmaları, meclis tartışmaları, resmi belgeler içerik analizinde örneklem oluşturabilir. Dart'ın (2014:649) belirttiği gibi içerik analizi şemsiyesi altında farklı pek çok analiz tekniği bulunmaktadır. Bu çalışmada ise başlıca içerik analizlerinden “temel içerik analizi”, sistematik, nesnel ve nicel bir betimleme sunarak, araştırma amacıyla da uygunluk gösterdiği düşünülmüş ve tercih edilmiştir (Erdoğan ve Uyan Semerci, 2023). İçerik analizlerinin çoğu metinleri incelese de, anahtar unsurlar resimler veya nesnel bağlamında da aranabilir ve birçok durumda içerik analizi, belirli metinlerde veya materyallerde neyin mevcut olduğunu veya olmadığını belgelemek için betimsel olarak da kullanılabilir (Drisko ve Maschi, 2016: 50–51). Kelime bulutları ise metinsel verileri tanımlamak ve analiz etmek için kelime sayılarının kullanımını temel içerik analizi ile paylaşır (Kuckartz ve Rädiker, 2023: 10). Bu çalışmada da temel içerik analizi, kelime bulutu aracıyla betimsel olarak kullanılmıştır. Kelime bulutu (word cloud) içerik analizinde kullanılan kelime sıklığı tespiti için tercih edilir (Krippendorff, 2019: 196–199). Kelime bulutu, daha sık kullanılan kelimelerin temsilde daha fazla yer kaplayarak etkili bir şekilde vurgulandığı, metnin özel bir görselleştirmesidir ve araştırmacıların eldeki verilerle ilgili temel bir anlayışa sahip olmalarını sağlar (McNaught ve Lam, 2010). Yinelenen kelimelerin kullanım sıklıkları ve kelime listesi bilgisayar destekli analizleri de destekleyici biçimde kullanımıyla da yararlıdır (Kuckartz ve Rädiker, 2023). Ayrıca kelime bulutlarının bazı durumlarda yorumlanmaları gereklidir (Atenstaedt, 2012). Bu çalışmada ise WordArt kullanılmıştır (Wordart,2024). Son yıllarda, kelime bulutu (word cloud ya da wordle) ulusal ve uluslararası farklı dergilerdeki yayınlarda ve farklı bilimsel disiplinlerde analitik bir araç olarak bazen de Nvivo gibi nitel veri analiz bilgisayar yazılımlarında destekleyici araç olarak kullanılmaktadır (Coker-Cranney vd., 2018; Dart, 2013, 2014; Häggglund vd., 2023; Williams vd., 2013). Bibliyometrik taramalarda da sık kullanılan anahtar kelimelerin görsel sunumunda da kelime bulutunun işlevsel olduğu görülebilir (Çobanoğlu vd., 2023; Usta ve Doğan, 2023). Elbette tüm metodolojik tercihlerde olduğu gibi içerik analizinin de avantajları ve sınırlılıkları bulunmaktadır (Dart, 2014:664). Bu sınırlılıkları nedeniyle geleneksel içerik analizinde, kelime bulutunun yardımcı aynı zamanda ön analiz ve önceki bulguların doğrulanması için yararlı bir araç olarak kullanılabilceği de belirtilmektedir (McNaught ve Lam, 2010). Bu kapsamda da kelime bulutu, dikkat çekmek, bir ön analiz, bir durum tespiti yapmak amacıyla kullanılabilir.

4. BULGULAR

4.1. Lisansüstü Tezler

Çalışmaya dahil edilen lisansüstü tez verileri, Yüksek Öğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezi (Tez Merkezi, 2024) çevrimiçi arşivinden sağlandı. Tezlerin belirlenmesinde izlenen adımlar şöyledir: “Detaylı Tarama” alanında, yıl 2023 olarak sınırlandırılarak, ana bilim dalı bölümüne “sosyoloji”, konu alanına ise “spor” yazıldı. 29 kayıtlı tez (6 doktora, 23 yüksek lisans tezi) tespit edildi. İkinci adımda, konu alanına “futbol” yazılınca kayıtlı tez çıkmadığı için dizin alanına futbol yazıldı ve 15 kayıtlı tez (1 doktora, 14 yüksek lisans) tespit edildi. Birinci taramadaki benzer tezler elendi ve 4 yüksek lisans tezi eklenerek 33 teze ulaşıldı. Üçüncü adımda, dizin alanına “spor sosyolojisi” yazıldı. Çıkan 15 tez kaydı incelenerek 4 yüksek lisans tezi daha eklendi. Toplam tespit edilen tez sayısı 6’sı doktora, 31’i yüksek lisans olmak üzere 37’dir. Spor Bilimleri’nde yazılmış spor sosyolojisi tezlerini incelemek için tüm ana bilim dalları kapsamında dizine “spor sosyolojisi” yazıldı. 55 kayıt içinden Spor Bilimleri (Antrenörlük Eğitimi Ana Bilim Dalı, Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Ana Bilim Dalı, Spor Bilimleri ve Teknolojisi Ana Bilim Dalı, Spor Yönetimi Anabilim Dalı, Spor Yönetim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Rekreasyon Ana Bilim Dalı, Sporda Psiko-Sosyal Alanlar Ana Bilim Dalı) seçildi. Toplam tespit edilen tez sayısı 5’i doktora, 27’si yüksek lisans olmak üzere 32’dir. Lisansüstü tezler, içerikleri de incelenerek excell tablosuna aktarıldı. Çevrimiçi mevcut olmayan 4 tezin anahtar kelimeleri için özetlerinden yararlanıldı. Belirlenen tez sayısı, çevrimiçi sisteme “yeni eklenen” tezlerin varlığıyla değişkenlik gösterdiği için ilk tespit 1 Kasım-1 Aralık 2023 ve ikinci aşama 2 Mayıs-14 Mayıs 2024 tarihleri arasında, son güncelleme ise 20 Mayıs 2024 tarihinde yapıldı. Kelime bulutunda kalıplaşmış kelime ifadelerinin sayımında problem olması mümkündür (Krippendorff, 2019: 196–199). Bu nedenle “yüz yüze görüşme, yarı yapılandırılmış görüşme” olarak aynı araştırma tekniğinin farklı ifadeleri “mülakat” olarak ortaklaştırılırken, bağlamdan kopuk sözcük olmaması için, ikili-üçlü kelimeler ilk harfleri büyük olarak birleştirildi. Örneğin, “Toplumsal Cinsiyet: ToplumsalCinsiyet”. Lisansüstü tezler; tema/konu belirleme için başlıkla uyumluluğu kontrol edilerek anahtar kelimeler, araştırma yöntem-tekniği, kuramsal çerçeve olarak kelime bulutuna aktarıldı. Araştırma yöntemleri görselleştirmeye yer vermeyecek biçimde tekillik arz ettiği için örneğin sosyolojide nitel araştırma, spor bilimlerinde nicel araştırma yöntemleri baskın olduğu için araştırma tekniği odaklı kelime bulutuna aktarıldı ve görselleştirildi.

Şekil 2.2: Araştırma Yöntem-Teknikleri



Şekil 2.3: Kuramsal Çerçeve

Spor Bilimleri’nde, spor sosyolojisi konulu lisansüstü tezlerde sosyolojik kuramlardan ziyade kuramsal çerçeve literatür tarama ve tarihsel gelişim sürecinde olarak spor biçiminde ele alınmış, belirgin bir kuramcı ya da kuram öne çıkmamıştır. Bu nedenle kuramsal çerçeve için kelime bulutu oluşturulamamıştır.

4.2. Dergiler

Bu çalışmada değerlendirilen iki derginin belirlenmesindeki temel kriter alanlarındaki ilk dergiler olmaları, sistematik olarak 1990’larda yayın hayatına başlamaları, en az on yıllık veri sunabilmeleri ve TR Dizin indexinde taranıyor olmalarıdır. Dergiler, spor sosyolojisi alanında karşılaştırma olanağı vermesi için sadece makale özetlerinde yer alan anahtar kelimeleriyle kelime bulutuna aktarılmıştır.

Şekil 3: Sosyoloji Araştırmaları Dergisi (SAD)

Türkiye’nin köklü sosyoloji dergilerinden ve bu çalışmada sosyoloji ana disiplinini temsil eden Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, Sosyoloji Derneği’nin yayın organı, 1997 yılından günümüze yayın yapan ulusal hakemli bir dergidir. 2010 yılı Bahar sayısından itibaren Nisan ve Ekim aylarında yılda iki sayı olarak yayınlanmaktadır (SAD, 2024). Bu çalışma için derginin 2010-2023 yılları arasında 234 makale tarandı. Makale adı, anahtar kelimeler, özet, araştırma yöntem-teknik ve kuramsal çerçeveler incelenince dergide sadece bir makalenin spor sosyolojisi alt disiplininde olduğu tespit edildi. Anahtar kelimeleri, kelime bulutuna aktarırken bağlamı korumak için yapılan kelime düzenlemeleri şöyledir: En yoğun araştırma temalarından biri “kadın” başlığında olmasına rağmen çok farklı anahtar kelimelerle yazıldığı için öne çıkmadı. Ulusal araştırmalara odaklanıldığı için çoğu makalenin anahtar kelimesi Türkiye’dir. Diğer birleştirilen kelime ve kelime çiftleri şöyledir: “Covid- Pandemisi” başlığına alınanlar: Covid, Covid pandemisi, pandemi, Covid-salgını, Covid-küresel salgını. “Göç” başlığına alınanlar: Mülteci, geriye göç, tersine göç, eğitim amaçlı göç, kök göç, iç göç, göç çalışmaları, Suriyeli göçmenler, nitelikli göçmen, üçüncü kuşak göçmenler, uluslararası göç. “Toplumsal Cinsiyet” başlığına alınanlar: Toplumsal cinsiyetçi farkındalık, toplumsal cinsiyet çalışmaları, toplumsal cinsiyet ve rol öğrenimi, toplumsal cinsiyet sosyolojisi, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, işyerinde toplumsal cinsiyete dayalı ayrışma. “Nitel Araştırma Yöntem-Teknik” başlığına alınanlar: Niteliksel araştırma, Nitel araştırma yöntemleri, nitel araştırma yöntemi, nitel yöntem, nitel teknik, niteliksel yöntemler. Ayrıca “ ile, ve” gibi bağlaçlar ve diğer ekler kelime bulutuna alınmadı.

5.TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye’de Sosyoloji Ana Bilim Dalı’nda hazırlanan spor sosyolojisi lisansüstü tezlerin anahtar kelimeleri, başlıkları ve özetleri incelenince futbol branşı odaklı temalar öne çıkmıştır. Diğer temalar “spor, spor sosyolojisi, sporda toplumsal cinsiyet, kadın ve erkeklik”tir. Spor Bilimleri’ndeki temalar ise Sosyoloji Ana Bilim Dalı’yla karşılaştırılınca, sosyolojinin temel çalışma konularını kapsamaktadır. Başta spor olmak üzere, sosyalleşme, futbol, serbest zaman, çalışan gençler, dezavantajlı gruplar, parçalanmış aile, gençlik, beden eğitimi ve spor, zaman kullanımı gibi spor sosyolojisinin temel konuları Spor Bilimleri’nde hazırlanan lisansüstü tezlerde karşımıza çıkmaktadır. Literatürle karşılaştığımız zaman Türkiye’deki spor sosyolojisi temaları daha az çeşitli ve farklıdır. Örneğin Seippel (2018), 1984-2014 yılları arasında üç spor sosyolojisi dergisindeki (Sociology of Sport Journal, International Review for the Sociology of Sport ve Journal of Sport Social Issues) makaleler içinde öne çıkan konuları organizasyon ve politika, toplumsal cinsiyet, ırk ve beden, futbol, milliyetçilik ve küreselleşme olarak tespit ederken, Dart (2014), aynı spor sosyolojisi dergilerinde 25 yılın anahtar kelimeleriyle temalarını ekonomi, politika, psikoloji, feminizm, ırk, etnisite, eğitim, medya olarak belirlemiştir.

Türkiye’de Sosyoloji Ana Bilim Dalı’nda spor sosyolojisi odaklı lisansüstü tezlerde çoğunlukla nitel araştırma yöntemleri kullanılmış, veriler mülakat, anket ve doküman analizi teknikleriyle elde edilmiş, Spor Bilimleri’nde ise nicel araştırma yöntemleri baskındır ve veriler de anket, mülakat ve ölçek ile elde edilmiştir. Sınırlı da olsa “odak grup görüşmesi” veri toplama tekniği olarak kullanılmaktadır. Spor Bilimleri’nde spor sosyolojisinde, Sosyoloji Ana Bilim Dalı’na göre sosyoloji disiplininin konuları daha çeşitli olarak yer alırken, nicel araştırma yöntem-tekniklerinin baskın olduğu görülmektedir. Türkiye’de karşılaştırma yapabileceğimiz tek çalışma Elmas vd.(2018) aittir. Çalışmalarında 2000-2015 yılları arasında sporda sosyal alanlarda yazılmış 1023 lisansüstü tezde %83,4 oranında pozitivist paradigma ve nicel araştırma yöntemlerinin kullanıldığını tespit ettiler. Bir başka çalışmada ise (Elmas vd., 2019) 1990-2016 yılları arasındaki üç spor bilimleri dergisinde (Spor Bilimleri Dergisi, Spormetre ve Niğde Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi) yer alan sporda sosyal alanlarda 400 makalenin, %78’i nicel, %13,2’si nitel araştırma yöntemi ile; %8,8’inin derleme niteliğinde gerçekleştirildiğini, %55,5’inin spor psikolojisi; %20,8’inin spor yönetimi; %13,5’i spor sosyolojisi ve %6,3’ü rekreasyon alanlarında yayımlandığını ve nitel araştırma yöntemlerinin oldukça geri planda olduğunu tespit etmişlerdir. Oysa dünya genelindeki literatürde spor çalışmalarında nitel araştırma yöntem tekniklerinin, nicel araştırmaların gölgesinden çıktığı, meşruyetinin tanındığı, katkılarının ciddiye alındığı kabul edilmekte ve çok sayıda çalışmada kullanılmaktadır (Evans vd., 2021). Türkiye’deki spor sosyolojisinin durumu bu bakımdan, 1980’lerin sonunda Kuzey Amerika’daki spor sosyolojisi çalışmalarında olduğu gibi nicel ve betimsel metodolojinin ağırlıkta kullanımıyla benzetilmektedir (Coakley, 1987). 1990’lardan sonra değişim başlamış hatta Atkinson (2018) Kanada özelinde, 1990’ların başından itibaren, “tarihsel (betimsel)” ve “nicel araştırma yöntemlerinin” popülaritesinin azalmasıyla eş zamanlı olarak, spor sosyolojisinde nitel araştırma tekniklerinden “mülakat”ın popüler olduğunu ifade etmektedir.

Türkiye’de her iki ana bilim dalı arasındaki en temel farklılık spor sosyolojisinde “kuram”dır. Sosyoloji Ana Bilim Dalı’nda hazırlanan tezlerde Pierre Bourdieu en yoğun destek alınan kuramcıdır. Bourdieu’yu feminist kuram, M. Foucault, N.Elias, milliyetçilik kuramları, Goffman ve tabakalaşma kuramları takip etmektedir. Spor Bilimleri’nde ise bulgularda da belirtildiği gibi sosyoloji kuramları yeterli düzeyde olmadığı için kelime bulutunda netleşmemiştir. Bu kapsamda Sosyoloji Ana Bilim Dalı’ndaki spor sosyolojisi lisansüstü tezlerinde sosyoloji kuramlarının zenginliği dikkat çekicidir.

Spor Bilimleri’nde “spor sosyolojisi” alanındaki tezlerde eşit oranda öne çıkan üniversiteler içinde Hacettepe Üniversitesi dikkat çekicidir. İncelenince Hacettepe Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi’nde 1989 yılından günümüze spor alanında öncü araştırmaların yapıldığı görülebilir. Üniversitenin akademik kadrosu, bu çalışmada da ele alınan Spor Bilimleri Dergisi’nin kurucuları arasındadır. Genel olarak spor alanındaki akademik ve toplumsal faaliyetleri incelenince spor sosyolojisi alt disiplinindeki akademik üretimlerindeki zenginlik de şaşırtıcı değildir. Her ne kadar “spor sosyolojisi” anahtar kelimesiyle sayı olarak 3 görülmüş olsa da diğer tezler incelendiğinde spor sosyolojisi kapsamında olduğu görülebilir. Özellikle “sporda toplumsal cinsiyet” alanında nitelikli tezlerin üretildiği, bünyesindeki araştırma grupları ve projelerle spor sosyolojisinin gelişimi için önemli katkılarda bulunduğu görülmektedir (Hacettepe Üniversitesi,2024). Bu noktada dikkat çekici olan spor sosyolojisinin gelişimi için kurumsal yapı içinde yıllarca süren akademik üretim “devamlılığının” öne çıkmasıdır.

Türkiye'nin en köklü ulusal sosyoloji dergilerinden olan Sosyoloji Araştırmaları Dergisi'nde 234 makale incelenince öne çıkan temalar, toplumsal cinsiyet, göç, Covid-pandemisi, Türkiye ve kadındır. Makalelerde ağırlıklı olarak nitel araştırma yöntem ve teknikleri kullanılmıştır. Sosyolojinin hemen her alanında anahtar kelimelere rastlanırken spor sosyolojisi alanında bir makaleye yer verilmiştir. Spor Bilimleri Dergisi'nde ise 373 makalenin anahtar kelimeleri, özetleri incelendiğinde birinci sırada nicel araştırma yöntem ve tekniklerinin geldiği görülmektedir. Spor branşında ise öne çıkan futboldur. SBD editörleri, spor ve toplumsal cinsiyet alanındaki araştırmalar için özel sayılar düzenleyerek, spor sosyolojisi alanında da araştırmalar yayınlayan bir dergidir. Dünya Spor Sosyolojisi Derneği (ISSA,2024), bu sonucu doğrularcasına web sayfasında "Sporun sosyolojisi, sosyolojiye dayanmakla birlikte, her zaman daha çok sporun sosyal bilimi olmuştur" ifadelerine yer vermektedir.

Lisansüstü tezler ve dergilerin tamamının ortaya çıkardığı sonuçlara göre Türkiye'de sosyolojide spor sosyolojisi alt disiplinin daha az ilgi gördüğünü ifade etmek mümkünken spor bilimlerindeki spor sosyolojisinde sosyolojinin daha az yer aldığını görmekteyiz. Benzer bir durum literatürde de mevcuttur. (Pike vd., 2015) diğer çalışmaları da referans alarak, ana akım sosyologların sıklıkla "sporun" araştırılmaya değer olup olmadığını sorguladığını, spor bilimlerindeki bazı akademisyenlerin de sosyal bilimler ve kültürel araştırmalara çok az değer verdiklerinden yakınmaktadır. Carrington (2015) ise spor sosyolojisinin hiçbir zaman sosyoloji ana disiplininin "evinde" olmadığını ve "korumasından" yoksunluğuna vurgu yapmaktadır. 2013 yılında geçmiş elli yıla odaklanan araştırmasında ana akım sosyoloji dergilerinde sporla ilgili makaleleri incelemiş, ABD sosyoloji dergilerinde sadece 24 ve Birleşik Krallık'taki sosyoloji dergilerinde sadece 69 makalenin sporla ilgili olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca hiçbiri geçmiş elli yılda özel bir spor sayısı hazırlamamıştır. Üstelik başlıca spor sosyolojisi dergilerinde yayın yapan yazarların yaklaşık %70'inin de sosyoloji bölümlerinde değil, öncelikle kinesiyoloji, spor çalışmaları ve beden eğitimi bölümlerinde çalışan akademisyenler olduğunu da ifade etmektedir.¹⁰ Bu çalışmadaki incelemede de Türkiye'de spor sosyolojisinin, sosyoloji disiplininde kendisine nadiren yer bulduğu, dolayısıyla Talimciler'in (2010:11) spor sosyolojisinin "Beden Eğitimi" alanında çalışıldığı yönündeki tespitinin hala güncelliğini koruduğunu göstermektedir.¹¹

Öte yandan Türkiye'de Spor Bilimleri'nde hazırlanmış spor sosyolojisi tezlerinde sosyoloji kuramlarının sınırlılıkla ele alınması dikkat çekicidir. Oysa bir alt disiplin kuramsal dayanaklarla gelişir ve spor sosyolojisinin temel giriş kitapları dahil olmak üzere çoğu açıkça sosyoloji kuramlarından beslenir (Giulianotti, 2016; Jarvie, 2006; Maguire vd., 2002; Malcolm, 2010; Smith, 2010). Ayrıca Batı spor sosyolojisinin tarihsel süreci defalarca yazılırken, spor sosyolojisinin kuramsal gelişim süreciyle ilgili tartışmalar da hatırı sayılır bir yer tutmaktadır (Wenner, 2023). Örneğin spor sosyolojisinin ilk dönemi, aynı zamanda sosyolojinin baskın paradigmatıdır. Önceleri işlevselcilik ve yapısalcılık sonra bu kuramsal yaklaşımların eleştirisini de içeren o dönem için yeni paradigma, sporda hegemonya teorisi olmuştur (Parry, 1984:71-83). Ayrıca küresel düzeyde spor sosyolojisi çalışmaları içinde Johan Huizinga ve Roger Caillois'in fikirlerine atıfta bulunan oyun teorisi; Marksist teori, Karl Marx'ın ve Jean-Marie Brohm, Bero Rigauer ve Gerhard Vinnai gibi takipçilerinin eserleri de yer alırken, Norbert Elias tarafından önerilen ve Eric Dunning ile spor analizinde ortaya çıkan uygarlaşma ve yapılandırma süreci teorisi, post-modernite ve küreselleşme teorisini de görmek mümkündür (Giulianotti, 2018).

Birleşik Krallık, ABD ve Kanada'daki spor sosyolojisinin tarihsel süreci kurumsal yapıların önemini ortaya koymaktadır. Spor sosyolojisi dergileri, ulusal ve uluslararası spor sosyolojisi dernekleri itici bir güç olarak öncü olmuşlardır. Bugün sadece uluslararası dergilere yansıyan İngilizce yayınlarla sınırlı olmayan İspanya, Fransa veya Almanya gibi farklı ülkelerdeki ulusal dergilerde de spor sosyolojisinde çok sayıda çalışma yapılmaktadır (Evans ve Thiel, 2019). Öte yandan Waddington ve Malcolm (2006), IRSS'nin kurulmasından sonra bile spor sosyolojisinin bir alt disiplin olarak gelişmesinin uzun yıllar boyunca yavaş ve zorlu bir süreç olduğunu belirtmektedirler. Bu bakımdan da Türkiye'de henüz genç kabul edebileceğimiz spor sosyolojisinin gelişmesi için bazı öneriler yapılabilir. Bu önerilerden biri uluslararası literatürle benzer olarak diğer ülkelerdeki örnekleri gibi sadece spor sosyolojisi araştırmalarına odaklanan dergilerin kurulması olabilir. Bu konuda da, Spor Tarihi Araştırmaları Dergisi bir örnek olarak düşünülebilir (STAD, 2024). STAD, son yıllarda yoğunlaşılacak bir diğer alan spor tarihi araştırmalarından esinlenerek bağımsız bir spor tarihi dergisi olarak yola çıktı. İkinci bir öneri, Sosyoloji, Spor Bilimleri ya da spor

¹⁰ Carrington (2015), bazı istisnalar dışında, sosyoloji bölümlerinin spor üzerine çalışan kişileri doğrudan işe almadığını, spor sosyolojisinin "büyük isimlerinin" çoğunun, baskın odağın genellikle elit sporcuların performansını artırmak, spor yönetimi tekniklerini öğretmek veya beden eğitimi üzerine olduğu disiplinler arası spor çalışmaları bölümlerinde çalışma eğiliminde olduğunu belirtmektedir.

¹¹ Bu nedenle de doçentlik başvurularında sosyolojide spor çalışan akademisyenler, "boş zaman sosyolojisi" bilim alanını seçmek zorundadırlar.

sosyolojisi dergilerinin, spor sosyolojisi araştırmalarına teşvik edici ödüller vermesidir. Örneğın SSJ, 1993 yılından itibaren, “Olağüstü SSJ Makalesi” ödölünü “spor sosyolojisine önemli katkı sağlayan” bir makaleye vermektedir (Cooky, 2023).¹² Üçüncü öneri ise akademik dergilerin özellikle ana akım sosyoloji dergilerinin “spor sosyolojisi özel sayısı” hazırlamaları olabilir. Son olarak, Türkiye’de bir alt disiplin olarak spor sosyolojisinin, sosyolojik ana hattını koruyarak kuramsal tartışmalara, kurama dayalı saha araştırmalarına ihtiyacının bulunduğu ve bu yönde çalışmaların teşvik edilmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, S., Elmas, S. ve Aşçı, H. (2018). Akademisyenlerin Gözünden Sporda Sosyal Alanlardaki Yöntem Yaklaşımlarının İrdelenmesi. *Türkiye Klinikleri Journal of Sports Sciences* 10(3): 139–149.
- Akın, Y., Bora, T. ve Toker, N. (Ed.). (2005). Spor:Oyun Değil Ciddi İş. *Toplum ve Bilim* (103).
- Atayman, V. (1997). “Önsöz Yerine”, *Arenada Show’*, (Ed: M. Kurt, V. Atayman ve T.Kurultay) Sorun Yayınları, İstanbul.
- Atenstaedt, R. (2012). Word Cloud Analysis Of The BJGP. *British Journal of General Practice* 62(596): 148–148.
- Atkinson, M. (2018). “Researching Sport”, (Ed. R. Giulianotti), *Routledge Handbook Of The Sociology Of Sport*. Routledge, London&NY.
- Bairner, A. (2012). For a Sociology of Sport. *Sociology of Sport Journal* 29(1): 102–117.
- Bora,T. (1993). Tanrı Türkü Korusun ve Şampiyon Yapsın. *Birikim* (55): 25–30.
- Bora,T. ve Orhon, G. (Ed). (2022). Spor: Bir ‘Oyun’ Alanı. *Toplum ve Bilim* 162(4).
- Bora T, Reiter, W. ve Horak, R. (Ed.). (1993). *Futbol ve Kültürü: Takımlar Taraftarlar Endüstri Efsaneler*. 1. baskı. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Bourdieu, P. (1988). Program For A Sociology of Sport. *Sociology of Sport Journal* 5(2): 153–161.
- Carrington, B. (2013). The Critical Sociology of Race and Sport: The First Fifty Years. *Annual Review of Sociology* 39. Annual Reviews: 379–398.
- Carrington, B. (2015). Assessing The Sociology Of Sport: On Race and Diaspora. *International Review for the Sociology of Sport* 50(4–5): 391–396.
- Cıvralı, S.R. (2022). Atletik Fenomen. *Toplum ve Bilim* 162(4): 6–33.
- Coakley, J. (1987). Sociology of Sport in the United States. *International Review for the Sociology of Sport* 22(1): 63–79.
- Coakley, J. (2021). Sociology of Sport: Growth, Diversification, and Marginalization, 1981–2021. *Kinesiology Review* 10(3): 292–300.
- Çobanoğlu, H.O., Akdağ, E. ve Kurtuluş, M.A. (2023). A Bibliometric Analysis on Machine Learning in Sports Studies From 1999 to 2021. *Türkiye Klinikleri Journal of Sports Sciences* 15(1): 142–152.
- Coker-Cranney, A., Watson, J. C., Bernstein, M., Voelker, D. K., & Coakley, J. (2018). How far is too far? Understanding identity and overconformity in collegiate wrestlers. *Qualitative Research in Sport, Exercise and Health*, 10(1), 92–116.
- Cooky, C. (2023). Letter from the Editor: Celebrating SSJ’s 40th Anniversary. *Sociology of Sport Journal* 40(1): 1–2.
- Cooper,J.N, Macaulay, C. ve Rodriguez, S.H. (2019). Race and resistance: A typology of African American sport activism. *International Review for the Sociology of Sport* 54(2):151–181.
- Dart, J. (2013). Sports sociology, journals and their editors. *World Leisure Journal* 55(1): 6–23.
- Dart, J. (2014). Sports review: A content analysis of the *International Review for the Sociology of Sport* , the *Journal of Sport and Social Issues* and the *Sociology of Sport Journal* across 25 years. *International Review for the Sociology of Sport* 49(6): 645–668.

12 Malcolm’un (2018), dikkat çektiği noktalardan biri de son yıllarda sosyolojinin çok disiplinli halinin spor sosyolojisinde yarattığı etkidir. Günümüzün bir diğer eğilimi spora olan sosyolojik ilgi ve araştırmaların, sosyal bilimler alanına doğru genişlediği yönünde. Cıvralı’da (2022:22), spor sosyolojisi ve spor tarihi adlarının disiplinler arası bakış açısı ve eşzamanlı spor analizlerinin ışığında çok dar bulunmaya başladığını, kültürel ve toplumsal yapıya yapılan referansları bir çırpıda birleştiren uygun isimler arandığını ve bu isimlerin “sosyokültürel spor çalışmaları” , “egzersiz ve spor sosyolojisi”, “fiziksel aktivite sosyolojisi” , “fiziksel kültürel çalışmalar” olduğunu belirtmektedir.

- Dart, J. (2019). Commentary: The First 20 Years Of Soccer and Society. *Soccer & Society* 20(4): 704–710.
- Dever, A. ve Sözen, H. (Ed.). (2021). *Spor Sosyolojisi*, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Dr. Harry Edwards *Sociology of Sport Origins* (2009). Elde edilme tarihi: 28 Mayıs 2023, <https://www.youtube.com/watch?v=1ipyAYsb5Bg>.
- Drisko, J.W., ve Maschi, T. (2016). *Content Analysis*, Oxford University Press, USA.
- Dunning, E. (1967). Notes On Some Conceptual And Theoretical Problems In The Sociology Of Sport. *International Review of Sport Sociology* 2(1): 143–153.
- EASS (2024) Avrupa Spor Sosyolojisi Derneği, Conferences. <http://www.eass-sportsociology.eu/conferences/>
- Edwards, H. (1969) *The Revolt of the Black Athlete*, 50th anniversary edition, NY Free Press, New York.
- Elmas, S., Açıköz, S. ve Aşçı, H. (2018). Sporda Sosyal Alanlarda Yapılan Lisansüstü Tezlerde Araştırma Paradigmalarının İncelenmesi. *Spor Bilimleri Dergisi* 29(2): 53–66.
- Elmas, S., Gözmen Elmas, A. ve Aşçı, F.H. (2019). Sporda Sosyal Alanlar Makalelerinin Araştırma Yaklaşımlarının İncelenmesi. *Spor Bilimleri Dergisi* 30(1): 39–52.
- Erdoğan, E. ve Uyan Semerci, P. (2023). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri İçin Bir Rehber: Gereklilikler, Sınırlılıklar ve İncelikler*. 2. baskı. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul.
- Erdoğan, İ. (2008). Futbol ve Futbolu İnceleme Üzerine. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi-Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi*, (Ed. İ.Erdoğan), 26 (Kış-Bahar).
- Erdoğan, N. (1993). Yaşasın Futbol - Galatasaray'ın Avrupa'yı Fethi. *Birikim* (55): 21–24.
- ESA. (2024). Avrupa Sosyoloji Derneği, Research Networks. Elde edilme tarihi: 20 Mayıs 2024 , <https://www.europeansociology.org/research-networks/rn28-society-and-sports>
- Evans, A. B., ve Thiel, A. (2019). Speaking Beyond Borders in the Sociology of Sport: Some Points for Consideration. *European Journal for Sport and Society* 16(3): 205–209.
- Evans, A. B., Barker-Ruchti, N., Blackwell, J., Clay, G., Dowling, F., Frydendal, S. Winther, H. (2021). Qualitative Research In Sports Studies: Challenges, Possibilities And The Current State Of Play. *European Journal for Sport and Society* 18(1): 1–17.
- Fişek, K. (1980). *Spor Yönetimi*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Galeano, E. (1998). *Gölgede ve Güneşte Futbol*, 2. Baskı, (Çev. E. Önalp ve M.N. Kutlu), Can Yayınları, İstanbul.
- Giulianotti, R. (2016). *Sport: A Critical Sociology*. 2nd ed. Cambridge Malden, MA: Polity Press.
- Giulianotti, R. (Ed.). (2018). *Routledge Handbook Of The Sociology Of Sport*, Routledge, London&NY.
- Hacettepe Üniversitesi.(2024). Tarihçe. Elde edilme tarihi: 09 Temmuz 2024, <https://sporbilimleri.hacettepe.edu.tr/index.php?lang=tr&pid=3249>
- Hacısofuoğlu, İ., Akcan, F. ve Bulgu, N. (Ed.) (2015). *Oyunun Ötesinde Spor Sosyolojisi Çalışmaları*, Notabene, Ankara.
- Hägglund, K., Wagstaff, C. R. D., Kenttä, G., ve Thelwell, R. (2023). Starting A Conversation, about Vulnerability In Elite Sport. *Journal of Sport Psychology in Action* 15(1): 19–29.
- Heinemann, K. ve Preuss, W. (1990). 25 Years of the International Review For the Sociology Of Sport A Content Analysis. *International Review for the Sociology of Sport* 25(1):3–16.
- Horne, J. ve Manzenreiter, W. (2006). An Introduction to the Sociology of Sports Mega-Events. *The Sociological Review* 54(2): 1–24.
- Ingham, A.G. ve Donnelly, P. (1997). A Sociology of North American Sociology of Sport: Disunity in Unity, 1965 to 1996. *Sociology of Sport Journal* 14(4): 362–418.
- ISSA. (2024). Dünya Spor Sosyolojisi Derneği. What is the Sociology of Sport? Elde edilme tarihi: 03 Kasım 2023, <https://www.issa1965.org/useful-info/what-is-the-sociology-of-sport/>
- Jarvie, G. (2006). *Sport, Culture and Society An Introduction*, Routledge, London.
- Kozanoğlu, C. (1996). *Türkiye’de Futbol:Bu Maçı Alıcaz*, İletişim Yayınları, İstanbul.

- Krippendorff, K. (2019). *Content Analysis An Introduction To Its Methodology*. 4.Baskı, Sage, LA.
- Kuckartz, U. ve Rädiker, S. (2023). *Qualitative Content Analysis: Methods, Practice and Software*, 2.Baskı, Sage, Thousand Oaks .
- Kurt, M., Atayman, V. ve Kurultay, T. (1997). *Arenada 'Show'*. Sorun Yayınları, İstanbul.
- Maguire, J., Jarvie, G., Mansfield, L. and Bradley, J.(2002). *Sport Worlds: A Sociological Perspective*, Human Kinetics, Champaign Illinois.
- Malcolm, D. (2010). *Sport and Sociology*, Routledge, London.
- Malcolm, D. (2014). The social construction of the sociology of sport: A professional project. *International Review for the Sociology of Sport* 49(1): 3–21.
- Malcolm, D. (2018). Learning From History and Acting Politically: The threats and Opportunities Facing The Sociology of The Sport Community. *International Review for the Sociology of Sport* 53(1): 3–10.
- McNaught, C. ve Lam, P. (2010). Using Wordle as a Supplementary Research Tool. *The Qualitative Report* 15(3): 630–643.
- Mennell, S. (2006). The Contribution of Eric Dunning to the Sociology of Sport: The Foundations. *Sport in Society* 9(4): 514–532.
- Metin, O. ve Ünal. Ş. (2022). İçerik Analizi Tekniği: İletişim Bilimlerinde ve Sosyolojide Doktora Tezlerinde Kullanımı. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 22(Özel Sayı 2): 273–294.
- Newman, J.I. (2019). Sport Sociology, In Question1. *Sociology of Sport Journal* 36(4): 265–276.
- Öztürk, Ş. (Ed.). (2010). Dünya Gözüyle Futbol. *Cogito* (63).
- Pike, E.C., Jackson, S.J. ve Wenner, L.A. (2015). Assessing the sociology of sport: On the trajectory, challenges, and future of the field. *International Review of the Sociology of Sport* 50(4–5): 357–362.
- Purdy, D. (1980). Current and Future Orientations: The Sociology of Sport. *Journal of Sport and Social Issues* 4(1): 46–55.
- SAD (2024) Sosyoloji Araştırmaları Dergisi. Elde edilme tarihi: 20 Ocak 2024, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sosars>
- SBD (2024) Spor Bilimleri Dergisi Hakkında. Elde edilme tarihi: 20 Ocak 2024, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sbd>
- Seippel, Ø. (2018). Topics and Trends: 30 years of Sociology of Sport. *European Journal for Sport and Society* 15(3): 288–307.
- Smith, E. (Ed.) (2010.) *Sociology of Sport and Social Theory*. Human Kinetics, Champaign Illinois.
- STAD (2024) Spor Tarihi Araştırmaları Dergisi, Hakkımızda. Elde edilme tarihi: 28 Mayıs 2024, <https://sportarihi.org/index.jsp>.
- Talimciler, A. (2010). *Sporun Sosyolojisi Sosyolojinin Sporunu*. İstanbul: Bağlam.
- Tükenmez, M. (2009). *Toplumbilim ve Spor*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Usta, M.E. ve Doğan, Ü. (2023). Bibliometric Analysis of Studies on Refugee/Immigrant/Asylum Seeker Students. *Sakarya University Journal of Education* 13(2): 238–256.
- Waddington, I. ve Malcolm, D. (2006). Eric Dunning: This Sporting Life. *Sport in Society* 9(4): 503–513.
- Wenner, L.A. (2023) Sport, Society, and Scholarly Inquiry. (Ed. L.A. Wenner), *The Oxford Handbook Of Sport And Society*. Oxford University Press, NY. pp. 3–23.
- Wiggins, D.K. (2014). ' The Struggle That Must Be ': Harry Edwards, Sport and the Fight for Racial Equality. *The International Journal of the History of Sport* 31(7): 760–777.
- Williams, W., Parkes, E.L. ve Davies, P. (2013). Wordle: A Method for Analysing MBA Student Induction Experience. *The International Journal of Management Education* 11(1): 44–53.
- Young, K. (Ed.) (2016). *Sociology of Sport: A Global Subdiscipline in Review*. Research in the Sociology of Sport. Emerald Group Publishing Limited. Elde edilme tarihi: 20 Kasım 2023, <https://www.emerald.com/insight/publication/doi/10.1108/S1476-285420179>
- Yüksel, M. (2019). Pierre Bourdieu ve Spor Sosyolojisine Katkıları. *Journal of History Culture and Art Research* 8(3): 495.

Beyan ve Açıklamalar (Disclosure Statements)

1. Bu çalışmanın yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedirler (The authors of this article confirm that their work complies with the principles of research and publication ethics).
2. Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir (No potential conflict of interest was reported by the authors).
3. Bu çalışma, intihal tarama programı kullanılarak intihal taramasından geçirilmiştir (This article was screened for potential plagiarism using a plagiarism screening program).